

“אל-נכון”

שמו"א, כ"ו, א-ה

ויבאו

הזפים אל שאול הגבעתה לאמר הלא דוד מסתתר בגבעת החכילה על פני הישימון; ויקם שאול וירד אל מדבר זיף ואתו שלשת אלפים איש בחורי ישראל לבקש את דוד במדבר זיף; ויחן שאול בגבעת החכילה אשר על פני הישימון על הדרך ודוד ישב במדבר וירא כי בא שאול אחריו המדברה: וישלח דוד מרגלים וידע כי בא שאול אל נכון: ויקם דוד ויבא אל המקום אשר חנה שם שאול וירא דוד את המקום אשר שכב שם שאול ואבגר בן נר שר צבאו ושאול שכב במעגל והעם חנים סביבתיו:

שמו"א, כ"ג, יט-כה

וייעלו זפים אל שאול הגבעתה לאמר

הלא דוד מסתתר עמנו במצודות בחדשה בגבעת החכילה אשר מימין הישימון; ועתה לכל אות נפשך המלך לרדת רד ולנו הסגירו ביד המלך; ויאמר שאול ברוכים אתם לידוד כי חמלתם עלי; לכו נא הכינו עוד ודעו וראו את מקומו אשר תהיה רגלו מי ראהו שם כי אמר אלי ערום יערם הוא; וראו ודעו מפל המחבאים אשר יתחבא שם ושבתם אלי אל נכון והלכתי אתכם והיה אם ישנו בארץ וחפשתי אתו בכל אלפי יהודה: ויקומו וילכו ויפה לפני שאול ודוד ונאשו במדבר מעון בערבה אל ימין הישימון:

א

צירוף המלים 'אל-נכון' מופיע פעמיים בלבד במקרא (שמו"א, כ"ג, יט-כה; שמו"א, כ"ו, א-ה). צירוף זה מתפרש במלון בן-יהודה (ערך כון, עמ' 2290) כתואר הפועל שמשמעו 'בוודאות' ('certainly'). כאסמכתא הוא מביא את שני הפסוקים המצוינים לעיל. בעקבותיו הולך אבן-שושן במילונו ערך 'נכון' הכותב כי 'אל-נכון' הוא תואר הפועל שמשמעו 'בוודאות, בבירור, בלי ספק'. בנוסף לפסוק הראשון המצוין לעיל הוא מביא דוגמה מלשון ימינו, 'אל-נכון הוגד לך הדבר'. ואכן, בעלי סגנון משובח, משתמשים לעתים בדבריהם או בכתביהם, בצירוף מלים זה במשמעות האמורה.

ב

שימוש זה בלשון ימינו בצירוף 'אל-נכון' כתואר הפועל, מבוסס על פירוש מסוים לשני הפסוקים היחידים במקרא בהם מופיע הצירוף. בשמו"א, כ"ג, כג, מתורגמות המלים 'ושבתם אלי אל-נכון' בת"י: "ותתובן לותי בקשוט" (= ותשובו אלי באמת). נראה שאכן פירשו כתואר הפועל, אולם לא במשמעות דלעיל.¹

¹ תרגום השבעים מתעלם, כפי הנראה, מן הצירוף 'אל-נכון' בשני הפסוקים, ואינו מתרגמו. על התוספת המופיעה בכתב-היד השונים של תרגום זה בסוף כ"ו, ד, ועל ערכה, עייני בדברי סגל המובאים להלן אות ז.

אולם מפירושו של רש"י נראה, שהבין את הצירוף 'אל-נכו' כתואר השם, שכן פירושו: "על דבר מכוון ואמת"². לפיו, יש להשלים בפסוק (במחשבה) את המלה 'דבר', ומשמעות הפסוק תהא: 'ושבתם אלי על דבר נכו'.

כרש"י פירש גם רד"ק: 'אל-נכו'. דבר נכו וברור, ובדומה - גם בעל המצודות (במצודת ציון) והמלבי"ם.

סגל מפרש: "אל. על נכו, כלומר באופן נכו וברור, והוא משמש כעין תואר הפועל. וכן 'על-שקר' (ויקרא, ה', כב) 'על-רצון' (ישעיה, ס', ז) 'על-נקלה' (ירמיה, ו', יד) ועוד".
נעבור עתה לפסוק השני - כ"ו, ד: יונתן מתרגם גם כאן את מחציתו השנייה של פסוקנו: "וידע ארי אתא שאול בקשוטי" (= וידע כי בא שאול באמת). נראה כי 'אל-נכו' הובן כתואר הפועל לביאתו של שאול.

בעל-המצודות ומלבי"ם מפרשים כי 'אל-נכו' הוא תואר הפועל לידיעתו של דוד (מצודות: 'ר"ל ידע בברור'. מלבי"ם: 'ידע אל-נכו מקום תחנותיו'). יי קיל קיבל פירוש זה בפירוש 'דעת-מקרא' לשמואל בפסוקים הנדונים, והעיר, כי שיעור הכתוב הוא וידע אל-נכו כי בא שאול, כפי שראוי מבחינה תחבירית שתואר הפועל יהא צמוד לפועל המתואר.

ג

כנגד כל הפירושים הללו (אשר רק על-פי חלק מהם מבוסס הוא השימוש הרווח בניב 'אל-נכו' בלשון ימינו), ניצב פירושו של ר' יונה אבן גינאח בספר השורשים אשר לו, בשורש 'כו' (מהדורת בכר, ברלין תרנ"ו, דפוס-צילום, עמ' 214). לאחר שהוא מביא את התרגום הארמי לשני הפסוקים, הוא כותב: "ויכול שהוא רוצה בהם: **המקום** אשר נאמר בו 'ויבאו עד גרן נכו' (שמו"ב, ו', ו)". לדעתו ניתן לפרש אפוא כי 'נכו' הוא שמו של מקום. הוא מזהה מקום זה עם גורן נכו, שבו אירע פְּרָץ עוֹזָה; אולם זיהוי זה הוא, כמובן, בלתי-אפשרי: גורן-נכו נמצא בין קרית-יערים (היא 'בעלי-יהודה', הנזכרת שם בפס' ב) לירושלים, דהיינו: מערבה לירושלים. אולם ההתרחשות בפרקים כ"ג וכ"ו בשמו"א, שבהם מופיע 'נכו', הייתה באזור זיף, דרומית-מזרחית לחברון. אף-על-פי-כן, חשובה הזכרת הפסוק בשמו"ב, ו', משום שממנו אנו למדים על האפשרות שינכו' יהיה שמו של מקום³.

ד

אפשרות פירוש זו, נותרה כמעט ללא כל הֵד בפרשנות המקרא, אולם עלתה מדי פעם בכמה מקומות, ונסקור אותם להלן:

התרגום הסורי, הפשיטתא, מתרגם בכ"ג, כג, 'ושבתם אלי אל-נכו' - 'יהפכו לותי למתקנותי'. השווה לתרגום יונתן לשמו"ב, ו', ו (מובא להלן, בהערה 3), המתרגם 'גרן-נכו' - 'אתר מתקן'.

ב-כ"ו, ד, תרגום הפשיטתא ליכי בא שאול אל-נכו' הוא 'אתא שאול בתרא'. ברור שאין זה תרגום מילולי, ואת המלה 'בתרא' (= 'אחרי'), לקח הסורי מן הפסוק הקודם ג יורא כי בא שאול **אחרי** המדברה. על כל פנים, משני התרגומים - השבעים והפשיטתא - עולה, כי התקשו בתרגום הצירוף 'אל-נכו'.

אולי כך הבין גם את כוונת תרגום יונתן. עיין במיוחדס לר"י קרא, מקראות גדולות, דפוס לובלין.
כך אמנם פירשו שם רד"ק ובעל-המצודות (במצודת ציון), ולפי פירושים 'גרן-נכו' יתפרש כסמיכות. אולם יונתן מתרגם שם: 'ואתו עד אתר מתקן' (= 'יבאו עד מקום מתוקן'), ואם כן 'נכו' מתפרש כתואר לגורן, ואין זו סמיכות. בדומה פירש שם ר"י קרא: 'גורן שהיה מישור'.

²

³

1. בין כל הפירושים, יוצא מן הכלל הוא הפירוש המיוחד לר"י קרא (ואינו לו), במקראות-גדולות, דפוס לובלין. בשמו"א, כ"ו, ד, הוא מפרש את הפסוק **שברק כ"ג** 'ושבתם אלי אל-נכון': 'פירוש: **אל מקום** שיהא נוח לקחת את דוד"⁴. אולם בפרק כ"ג עצמו, פירש אותו פרשן את הצירוף 'אל-נכון' בדרך התרגום הארמי ורש"י.

2. בספר מנחת כהן מאת אשר זליג לויטרבך (דראהביטש, תרנ"ב), כותב המחבר, בעמ' 94: "אל נכון - המלות האלו שגורים בפי כותבים וסופרים למושג קיום חוזק ואומץ... ולקחו מליצה זו ממה שמצאנו 'אל-נכון' בשמו"א, כ"ג, כג, שהכוונה לדעתם [באמת, בוודאות]. אך המעיין בעיניים חודרות, כי בעת אשר עלו הזיפים אל שאול הגבעתה לאמר 'הלא דוד מסתתר עמנו במצדות בחורשה בגבעת החכילה אשר מימין הישימון' (שם, פסוק ט) הנה הודיעו לשאול מקומו בכל הסימנים בדיוק גמור, ולמה ביקש שאול שישבו אליו **אל נכון** [ר"ל: באמת], הלא הם באו בלי שביקש מהם הוא זאת, ובוודאי יבואו אליו לנכון, כאשר יחתרו המקום שיהיה שם דוד בהחבא.

אכן גם דוד השתמש במלות האלה, כאשר באו הזיפים שנית לשאול הגבעתה... וישלח דוד מרגלים וידע כי בא שאול אל-נכון' (כ"ו, ד). ומעתה נשאל מדוע גם דוד השתמש במליצה זאת פה, ולא נמצא עוד מלות אלו בכל המקרא? הלא דבר הוא! על-כן **לבי אומר לי** כי נכון שם מקום בטח להולכים במדבר שם, וכן מצינו שם מקום 'גרן נכון'. ועל כן פעם ראשון היה שם שאול בבקשו את דוד, על כן אמר שישבו אליו אל מקום נכון, וגם דוד שלח מרגלים וידע אח"כ כי בא שאול **אל מקום נכון**. והמשתמש במליצה זו, לא נכון הוא.

תיקון שם, בהמשך:

3. בקונקורדנציה של מנדלקורן (ליפסיה, תרנ"ו), בחלק 'שמות העצם הפרטיים' שבסופה, מופיע בערך 'נכון' ציון לשני הפסוקים בשמו"א, כשלאחריהם סימן שא"ה. משום מה, דווקא בערך 'גרן-נכון' שם, כותב מנדלקורן: 'אולי 'נכון' דשמו"א, כ"ג, כג, וכ"ו, ד - שם מקום'. יש לציין, כי מנדלקורן הביא את שני הפסוקים שלנו גם בשורש 'כון', בערך 'נכון'. הסתפקותו נובעת בוודאי בגלל דעת רוב הפרשנים⁵.

4. בספר 'חקרי-ארץ' למנדל וואהלמאן (תל-אביב, תרצ"ט) כותב המחבר, בעמ' 185: "המבארים (בשמו"א, כ"ג, כג) מפרשים כי 'אל-נכון' הכוונה היא מדויק ומכוון. אבל אין הביאור הזה נכון כלל, יען כי בכל התנ"ך לא מצינו עוד פעם את השימוש הזה, ורק באותו העניין עצמו [כלומר, באותו הקשר כמו בשמו"א, כ"ג] כשבא שאול למדבר זיף לבקש את דוד, כתוב שם: 'ודוד יושב במדבר וגו' וישלח דוד מרגלים וידע כי בא שאול אל-נכון' (שם, כ"ו, ד). ואם פירוש 'אל-נכון' הוא 'מדויק', כי אז היה לו להכתוב לומר: 'ודעו וראו אל-

⁴ קשה להניח תלות של פירוש זה בספר השורשים לר"י אבן ג'נאח אשר נכתב במקורו בערבית.

⁵ יש להצטער כי בקונקורדנציה החדשה לתנ"ך של אבן-שושן, ערך 'כון', הושמטה אפשרות הפירוש המקורית הזאת לתיבה 'נכון' בשני פסוקינו.

נכון מכל המחבואים אשר יתחבא שם, ושבתם אלי והלכתי אתכם.⁶ ומתוך זה רואים אנו, שהכוונה בזה היא אל מקום אחד שנקרא בשם 'נכון' שהיה קרוב למדבר זיף.⁷ בהמשך דבריו, הוא מבאר את הכתובים בשמו"א על-פי הנחה זו, ועל כך עוד נדון בהמשך דברינו. אולם בסוף דבריו הוא מנסה לזהות את מקומו של 'נכון', וכותב כי "הוא מקום הגרנות של עיר קעילה". כל דבריו בעניין זה תמוהים וחסרי כל בסיס.

5. בכתב-העת 'לשונונו', כרך י"א (תש"א), פרסם ד"ר זאב וילנאי ז"ל מאמר בשם: 'שמות מקומות ארץ ישראלים כמלים וביטויים בשפה העברית'. וכך הוא כותב שם בעמ' 115-114: "כאשר ירצו להדגיש איזה דבר שאין להטיל בו ספק, יאמרו: 'אל-נכון', על יסוד דבריו של שאול המלך לאנשיו... (שמו"א, כ"ג, כג) ואחר כך מסופר... (שם, כ"ו, ד). ונראה שינכון' במקרה זה היה שם מקום בסביבות העיר זיף בהרי חברון של ימינו". בהערה 66 שם, ציין לספרו של וואהלמן במקום שהובא לעיל.

6. בחוברת 'לשונונו-לעם', מחזור ז, קונטרס א (ס"ג; מרחשוון תשט"ז) עמ' 31-32 כותב דניאל לייבל רשימה קצרה שכותרתה 'אל-נכון'⁸: "...הניב 'אל-נכון' הלקוח משמו"א, כ"ג, כג ושם, כ"ו, ד... מעצם הכתובים ברור שם כי הכוונה בשם 'נכון' היא למקום בקרבת מדבר זיף דרומית לחברון". בהמשך דבריו הוא מבאר את הכתובים בהתאם לפירוש זה, בדרך דומה לזו של וואהלמן, ועוד נחזור אל דברי שניהם בהמשך. שתי טענות טוען ד' לייבל להכרח פירושו: (א) "אילו לא היה 'נכון' שם מקום, היה 'אל-נכון' בפסוק זה (כ"ג, כג) מיותר בהחלט" - טענתו זו איננה ברורה כל צורכה. (2). ביחס לכ"ו, ד - "וידע כי בא שאול אל-נכון", כותב לייבל: "והלא ברור שאילו היה אל-נכון תואר הפועל היה אומר בהכרח וידע אל נכון כי בא שאול!" אולם כבר כתבנו לעיל את ב, כי על-פי תרגום יונתן הביטוי 'אל-נכון' מתאר את בוא שאול (כלומר, ששאל אמנם בא). ואף לסוברים שהוא מתאר את ידיעת דוד, כבר הציע קיל לסרס המקרא ולפרשו בדרך זו. והוא מדרכי הפירוש המקובלות במקרא.

אף ד' לייבל מציין לאלו שקדמוהו בפירוש זה. כך "העיר לפני בקצרה מר יי ברסלבסקי עוד לפני שנים רבות". לא ברור אם כוונתו לדברים שבכתב (היכן?) או לדברים שבעל-פה. וכן ציין למאמרו של וילנאי שהובא לעיל. עורך החוברת (מ' מדן) הביא בשולי המאמר את הערת דב ירדן (ז"ל) כי דעה זו הובאה כבר בספר השורשים ואף מנדלקורן רומז לה.

ה

כיצד נכריע בין שתי האפשרויות לפירוש 'אל-נכון'?
א. בין המצוטטים לעיל, הלכו שניים (וואהלמן ולייבל) בדרך השיקול הלשוני-תחבירי, ההופך את שני הפסוקים למבוארים וחלקים יותר, אם נניח שינכון' הוא שם

⁶ אמנם הפרשנים שהבאנו לעיל את ב, פירשו פסוק זה ואת הביטוי 'אל-נכון', בדרך שאין זו קושיה.

⁷ כאן מציין הכותב: "עיינן מנחת כהן צד 94". לא עיינתי בספר זה, שאולי ממנו שאב מחבר זה.

⁸ רשימה זו היא שהביאתני לראשונה להכיר דעה זו בפירוש 'אל-נכון'.

מקום. אין להכחיש זאת, אולם כל מה שהקשו, בא על פתרונו לאחר העיון בדברי המפרשים. ממילא אין בדבריהם להכריע חד-משמעית בין שני הפירושים.

ב. כבד-משקל יותר הוא השיקול שהעלה וואהלמאן (בעקבות לויטרבך) "כי בכל התני"ך לא מצינו עוד פעם [מלבד כ"ג, כג] את השימוש הזה, ורק באותו העניין עצמו כשבא שאול אל מדבר זיף לבקש את דוד. "על כך נוסיף: קיים דמיון רב בין שני סיפורי ההלשנה של הזיפים בפרק כ"ג ובפרק כ"ו, ובכך דשו רבים. אולם הצירוף 'אל-נכו'ן המופיע בלעדית בשני הסיפורים, אינו בא בדרך סטראוטיפית במשפט דומה החוזר בשני הסיפורים⁹, אלא בהקשרים שונים לגמרי: בפרק כ"ג מופיע הצירוף בדברי שאול אל הזיפים, ואילו בפרק כ"ו הוא מופיע בסיפור הכתוב על ידיעת דוד בדבר בוא שאול. מהו אם כן המכנה המשותף לשתי ההופעות הבודדות הללו? אמור מעתה: זהו המכנה המשותף הגיאוגרפי של שתי הפרשות הללו, המתרחשות באזור זיף, כאשר 'נכו'ן הוא שם מקום באותו אזור. בכך יש הסבר להזכרתו בשני הסיפורים הללו בהקשרים שונים.

ג. לכך יש להוסיף את החריגות הלשוניות בשימוש בניב זה, לדעת הסוברים שאכן זהו ניב: 'נכו'ן משמש בכל המקרא כתואר השם ולא כתואר הפועל, ואף המלית 'אלי המתפרשת לדעת הכול כ'על', מהווה חריג בהשוואה לצירופים הדומים שציין סגל (על-שקר, 'על-נקלה' וכדומה).

אולם גם בשתי הטענות האחרונות אין די כדי להכריע בין הפירושים.

1

הדרך המוצעת כאן היא לנסות ולהכריע בין הפירושים בדרך הפרשנות העניינית. דווקא שיקולים העוסקים בהקשר הרחב שבו משובץ הצירוף בכל מקום, עשויים להובילנו אל המסקנה. נצביע כאן על קושיות חמורות על הגיונם של הכתובים והאירועים המתוארים בהם על-פי הפירוש המקובל, עד שכמעט יתחייב מכך פירושו המחודש של ר"י אבן ג'נאח. נתחיל עיונו בפרק כ"ג: שאול מבקש מן הזיפים להמשיך לעקוב אחרי דוד ולעדכנו באשר למקומו. ורק אז, לאחר שובם אליו עם העדכון, "והלכתי אתכם" (כ"ג, כג). אולם בפועל נאמר מיד בפסוק כ"ד: "ויקומו וילכו זיפה לפני שאול". ובפסוק כה נאמר כבר: "וילך שאול ואנשיו לבקש..." היכן אפוא ביצוע תכניתו של שאול, לחכות לבואם של הזיפים אליו שנית?

רש"י, רד"ק ובעל-המצודות פירשו, שהליכת הזיפים 'לפני שאול' אינה במובן הגיאוגרפי, אלא מבחינת הזמן, "שהיה שאול עתיד לילך אחריהם, והם הלכו לפניו לחפש אל נכו'ן" (רש"י). ואם כן, בין פס' כד לפס' כה הם מכניסים סיפור דברים שאינו כתוב: "ושבו אל שאול, והכתוב לא סיפר התשובה. אבל אחר שאמר 'וילך שאול ואנשיו' - ידענו כי הזיפים שבו אליו טרם לכתו" (לשון רד"ק).

המלבי"ם פירש, שהליכת שאול אחר הזיפים בפס' כה היא אמנם במובן הגיאוגרפי, אולם בין פס' כג לפס' כד הוא משלים את הליכת הזיפים לביורו מקומו של דוד וחזרתם

⁹ דוגמת כ"ג, יט, החוזר בשינויים קלים בכ"ו, א.

אל שאול: "אחרי חקרו שנית כדבר שאול, הלכו אנשי זיף לפני שאול והוא אחריהם" (פירושו לפס' כד).

החולשה בפירושים אלו היא, שכולם צריכים להוסיף השלמה לכתוב, ואינם עונים על סיבת השמטת בוא הזיפים אל שאול בשנית. דבר זה אפשר היה לכתבו בקיצור נמרץ, בשלוש מלים - 'וישובו אל שאול' - שישוּבּוּ במקום המתאים, ובכך לחסוך 'מתיחות' בכתוב. קיל פירש כאן ב'דעת-מקרא': "שאל מתוך קצר רוח, לא חיכה לידיעות מהימנות, אלא קם והלך עם הזיפים לחפש את דוד". אולם גם פירוש זה קשה: מדוע אם כן האריך הכתוב בתכניתו של שאול שלא יצאה אל הפועל? ואם נמצא לכך טעם כלשהו, מדוע אין הכתוב משמיענו דבר, על שינוי החלטתו של שאול?

בין לפירוש הקודם שהבאנו, בין לפירוש אחרון זה, מרחפת מעל תכניתו של שאול קושיה חמורה: מה תועיל חקירתם של הזיפים ובואם בשנית אל שאול, בהשוואה לבואם הראשון? המרחק בין זיף לגבעת שאול הוא כארבעים ק"מ בקו אווירי (ויותר מכך בדרכים הקיימות), והזמן שיעבור אפוא בין בירורם את מקומו המדויק של דוד, לבין הגיע שאול ואנשיו אל אותו המקום, הוא בין יומיים לשלושה (זמן הליכת הזיפים מזיף לגבעת-שאל זמן הליכת שאול ואנשיו עמם בחזרה)! זהו זמן מספיק בהחלט, כדי שגם בפעם השנייה 'יערים' דוד וישנה את מקומו בטרם יבוא שאול מביתו. ואם כן מה התועלת בתכנית זו?¹⁰ כל הקושיות הללו סרות מאליהן, אם נקבל את הפירוש שינכוני' הוא שם מקום בסביבות זיף. תכניתו של שאול הופכת להיות הגיונית ומחוייבת המציאות: שאול ואנשיו ירדו מִזֵּד עם הזיפים ויחכו בינכוני', לא רחוק מאזור המסתור של דוד בסביבות זיף, כדי שדוד לא יחשוד שמחפשים אותו. בינתיים יבררו הזיפים, שאינם מעוררים את חשדו של דוד, מהו מקומו המדויק של דוד. הם ימסרו זאת לשאל היושב קרוב למקום, והלה ידע ב'זמן אמת' את מקום דוד, ויוכל לתופסו שם.

כפי שתוכנן, כך בוצע: שאול ואנשיו הולכים מִזֵּד אחר הזיפים (תחילת פס' כד); "ודוד ואנשיו במדבר מעון בערבה אל ימין הישימון" (סוף הפסוק) - זו הידיעה המדויקת הנמסרת לשאל (ומקום מסירתה, כמסתבר, הוא בינכוני'). ואז - "וילך שאול ואנשיו לבקש..." (כה), והכול מתבאר ללא כל מתיחות או קושי.

תיאור זה של המאורעות מובא כבר בקיצור נמרץ בדברי הפירוש המיוחס לר"י קרא (לעיל ד, סעיף 1), וביתר אריכות בדברי וואהרמאן ולייבל. אולם מה שהוספנו כאן הוא, שפירוש זה הכרחי בכתובים, ופותר בעיות פרשניות חמורות הקיימות על-פי הפירוש המקובל.

נעבור עתה לפרק כ"ו. בפס' ג מתואר בואו של שאול למדבר זיף, והפסוק מסיים: "ודוד ישב במדבר, וירא כי בא שאול אחריו המדברה". ואילו בפסוק ד נאמר מִזֵּד: "וישלח דוד מרגלים וידע כי בא שאול אל-נכוני". סגל שואל בפירושו לפס' ד: "אך על בואו של שאול ידע כבר בפסוק הקודם?" שאלתו זאת, נובעת, כמובן, מכך שפירש את הצירוף 'אל-

¹⁰ שאלה זו קשה בין אם נפרש את דברי הזיפים בפסוק יט כציון מקום מדויק של דוד, ובין אם נפרשו, כפי שיותר מסתבר, כציון שלושה מקומות שדוד נע מן האחד אל האחר. הקדמונים לא הקשו קושיה זו, ודאי מחמת אי הכרתם את הגיאוגרפיה של ארץ-ישראל.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

נכון' בפס' ו, כפי שפירשו בפרק כ"ג, כתואר הפועל. בדרך זו באמת לא מובן מה הוסיפו המרגלים לידיעתו הקודמת על בוא שאול. (ואין לומר שתחילה הגיעה אל דוד רק **שמועה** על בוא שאול, ואותה רצה לוודא באמצעות המרגלים, שכן נאמר "וירא כי בא שאול אחריו", ולא: **וישמע** כי בא שאול אחריו.)

אולם אם נקבל שינכון' הוא שם מקום, שוב יתבהרו הדברים: בפס' ג רואה דוד כי בא שאול אחריו המדברה, אולם אין הוא יודע עדיין היכן בדיוק חונה שאול. דבר זה חשוב לו כדי לבצע את תכניתו הנועזת כמתואר בהמשך הפרק. לפיכך הוא שולח מרגלים (פס' ד) לברר נקודה זו. 'יודע כי בא שאול אל נכון' - 'נכון' הוא מקום חנייתו של שאול, ממש כמו בפרק כ"ג, לפיכך קם דוד (בפס' ה) אל מקום זה, כדי לבצע את תכניתו.

מעניין לראות כיצד התמודד סגל עצמו עם הקושי שהעלה: יודע כי בא שאול אל נכון - "אך על בואו של שאול ידע כבר בפסוק הקודם, והמרגלים בוודאי הלכו למצוא את מקום חנייתו של שאול, וכן משמע מהפסוק הבא, ולכן היה צריך להיות כאן שם מקום, ובאמת נמצא בשבעים נ"ב ונ"א 'מקעילה', ובשבעים נ"ל 'אל צקלג', גרסות אלו הן בודאי טעות, אבל אי אפשר לנו לקבוע את המקום שבגרסה המקורית. ויש מציעים: חכילה, או: נכחו, ממולוי".

לפנינו דוגמה מובהקת, לאיבוד הטובה הנגרם מהשימוש במתודה של שינויי גרסה משוערים. קושייתו של סגל טובה, וניתוחו ההגייוני, המביא למסקנה ש"היה צריך להיות כאן שם מקום" - צודק. והנה, התשובה לשאלתו מונחת לו בקצה האצבעות, שינכון' הוא- הוא שם המקום המבוקש, אולם זו חומקת מבין אצבעותיו עקב תודעת האפשרות הקלה לתיקון טקסט.

על פירוש זה, שינכון' הוא מקום חנייתו של שאול, יש להקשות מן הנאמר בתחילת פס' ג: "ויחן שאול בגבעת החכילה אשר על פני הישימון על הדרך"¹¹. קשה לטעון שהמקומות זהים, שכן בפרק כ"ג מזכירים הזיפים את גבעת החכילה כמקום הסתתרותו של דוד, ואילו 'נכון' נזכר שם כמקום אחר, שבו יחנה שאול לשם קבלת עדכון מן הזיפים (כפי שפירשו לעיל). דבר זה יהא אפשרי בכל זאת, אם נפרש שמקום חנייתו של שאול בפס' ג לא היה בגבעת החכילה עצמה, אלא בדרך המובילה אליה, ואז ניתן יהיה לומר שנקודת החנייה על הדרך היא-היא 'נכון'¹².

אולם ניתן גם לומר, שבגבעת החכילה היה בסיסם של כלל חייליו של שאול. (שלושת אלפים איש!), אך שאול עצמו והחיל המצומצם המלווה אותו ('המעגלי שבפס' ה), חנו במקום סמוך ללינת לילה, והוא 'נכון'. דוד, כמוכן, היה מעוניין לדעת את מקומו המדויק של שאול עצמו, ולא את מקומו של כלל החיל, ולשם כך שלח את המרגלים. (ואכן מהמשך פרק כ"ו נראה, ששאול נמצא בחברת חיילים מעטים יחסית, ולא במקום שבו מצויים כל חייליו. דבר זה הוא שאפשר לדוד לבצע את תכניתו הנועזת.)

¹¹ פסוק זה הוא שהביא את סגל להביא את הצעת תיקון הגרסה, המוסיפה לסוף פס' ד "יודע כי בא שאול אל-נכון" את התוספת 'אל חכילה'.

¹² כך אכן פירש וואהלמאן, המציע: "סרס הכתוב ופרשהו: 'ויחן שאול על הדרך בגבעת החכילה אשר על פני הישימון'. כלומר שאול חנה בדרך המובילה אל גבעת החכילה... ומקום החנייה הזה היה המקום 'נכון'."

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

לסיום, ניתן אולי להציע השערה, ש'נכוני' אינו שם מקום יישוב מסוים, אלא כינויו של מחנה צבאי, שהיה קיים באזור זיף, או שהוקם שם¹³. כינוי זה למחנה צבאי, נגזר מן השורש 'כוני', השייך לתפקידו של הצבא¹⁴. זו הסיבה ששאול חונה ב'נכוני', בכל פעם שהוא מגיע עם חייליו לאזור זיף.

¹³ זיף ישבה על צומת דרכים, והייתה בעלת ערך צבאי. לפיכך ייתכן שבסמוך לה הוקם מבצר או מחנה צבאי. מאוחר יותר מבצר רחבעם עיר זו בין שאר ערי יהודה שיש להן ערך צבאי (דבה"ב י"א, ח).

¹⁴ א. בלשון המקרא יש מלה דומה הנגזרת מאותו שורש: 'מכוני'; ופירושה: בסיס. מעניין, שמחנה צבא נקרא גם בלשוננו 'בסיס צבאי', כנראה בהשפעת האנגלית.

ב. אף 'גרן נכוני' פירושו אולי: הגורן הסמוך למחנה צבאי. דבר זה עשוי לבאר את החילוף בין 'גרן-נכוני' בשמו"ב, ו', ו, ובין 'גרן-פידן' במקום המקביל בדבה"א, י"ג, ט.

ג. השערה דומה לזו שלנו העלה לויטרבך (לעיל, ד. 2). הוא שיער כי 'נכוני' הוא אכסניה להולכי המדבר, וכלשונו: "מקום בטח להולכים במדבר שם". אולי לכך מכוון גם תרגום הפשיטתא בשמו"א, כ"ג, כג (ראה לעיל, הערה 1).